

Kaksi tarinaa, yksi kirja - pragmaattinen ja toimiva ratkaisu

Heta Gylling

Sami Pihlström: *Filosofin käytännöt. Pragmatismen perinteen vaikutus suomalaisessa filosofiassa 1900-luvulla*. Unipress 2001, 201 s.

Kaksi tarinaa ja kaksi otsikkoa, joista kumpikin saa lukijan hetkeksi miettimään. Jälkimmäinen selvästikin viittaa historialliseen, oppineeseen esitykseen jonka voi olettaa valottavan pragmatismen sisältöä ja merkitystä sekä vaikutusta, kuten otsikosta ilmenee, suomalaiseen filosofiseen ajatteluun. Ensimmäinen otsikko ei kuitenkaan tuntuisi istuvan asiallisen historiikin yhteyteen. Mitkä ihmisen filosofin käytännöt? Mitä filosofilla on tapana puuhailla? Filosofiassa? Kotona?

Ainakin akateemisen filosofian piirejä tuntevalle lukijalle, vastaus alkaa avautua jo kiitossanoissa. Filosofin käytännöt liittyikin siihen mitä *eräät* filosofit - erityisesti Esa Saarinen ja osin Pekka Himanen - käytännössä oikeastaan tekevät puhuessaan filosofeina. Mitä on se "mediafilosofia" joka heihin liitetään ja mihin, jos mihinkään, se filosofian kentässä olisi istutettavissa? Onko sillä käytännöllä jota he edustavat, juurensa pragmatismissa?

Oivaltaessani kirjan kahden tarinan olemassaolon jäin - hymyssä suin - jatkamaan lukemista, miettien tuleeko jostain käymään ilmi miten ajatus moisesta yhdistelmästä on hioutunut kirjoittajan mielessä. Ideahan on mitä mainioin! Asiallisen ja asiantuntevan pragmatismi-analyysin rinnalla oiva tilaisuus tuulettaa sekalaisia tunteita, joita Esa Saarisen upean elämän markkinointi on varmasti useimmissa akateemisen filosofian edustajissa vuosien varrella herättänyt. Pihlströmin yritys tarkastella Saarisen toimintaa pragmatismen perinteessä on hyväntahtoinen (vaikkakin aika ajoin sarkastis-ironinen) pyrkimys yrittää selvittää mitä on se "mediafilosofia", josta useimmat suomalaiset ovat jotain kuulleet, mutta josta monet akateemisen filosofian edustajat eivät niinkään paljon haluaisi kuulla.

Ilmiö Saarinen ja filosofian "hartaita tunnelmia"

Sami Pihlström on erinomainen pragmatismen tuntija eikä historiallinen osio siten kaipaa kommentointia. Se on selkeä ja ytimekäs esitys siitä missä määrin pragmatismen heijastuksia, niin oikeampina kuin virheellisempinäkin tulkintoina, on nähtävissä suomalaisen filosofian historiassa. Mutta, oma lukukokemukseni oli kuitenkin se, että tämä pragmatismen esittely ja suomalaisen tradition analysointi oli vain alkusoittoa sille, että kirjoittaja pääsee kirjan *varsinaiseen* asiaan. Kysymykseen ilmiö Saarisen olemassaolon oikeutuksesta ja ylipäätään siitä, onko filosofia kaikessa suosiossaan joutumassa hakoteille. Tätä huolta kuvastaa Pihlströmin huomautus siitä miten "filosofisiin tilaisuuksiin saavutaan kuin uskonnollisiin herätyskokouksiin" - viitaten *Helsingin Sanomien* kirjoitukseen vuoden 1997 Tampereen filosofiatapahtuman "hartaasta tunnelmasta".

Vallitsi Tampereella sitten harras tunnelma tai ei, voi olla niin ettei kyse suinkaan ole siitä että filosofisiin tilaisuuksiin sinänsä tultaisiin eri tavoin kuin ennen. Kyse on pikemminkin siitä, että on olemassa erilaisia *filosofisiatilaisuuksia* joissa käyttäydytään filosofisesti (mitä se sitten täsmällisesti ottaen tarkoittaakaan) ja erilaisia *filosofiaan liittyviä* tapahtumia joissa, toisissa enemmän toisissa vähemmän vakavasti, puhutaan filosofian aihepiireihin liittyvistä kysymyksissä - ja joista yleisö näyttää olevan kiinnostunut. Eivät kaikki tieteellisinä tai tietoon liittyvinä markkinoidut tapahtumatkaan ole suinkaan aina aidosti tieteellisiä [1].

Vaikka pragmatismista puhutaan läpi kirjan, vakavahenkisen pragmatismen tutkija väistyy viimeistään silloin, kun Pihlström huomauttaa ettei Suomesta löydy montakaan syrjäkylää jossa ei viimeistään 90 -luvulla oltaisi kuultu filosofi Saarisen uusista kengistä tai silmälasista. Vaikka hän pyrkiikin vilpittömästi analysoimaan Saarisen "ultrapragmatistisen" ajattelun mahdollista yhteyttä perinteisempään pragmatismiin, hän ei kuitenkaan kiemurtele näkemyksissään vaan paljastaa rehellisesti oman epäluulonsa markkinahenkistä superelämän mainostusta kohtaan, samoin kuin kriittisen asenteensa siihen mitä voidaan pitää kontribuutiona akateemiseen keskusteluun [2]

Ongelmallinen 'soveltavan filosofian' käyttö

Ongelmallista teoksessa on soveltavan filosofian käsitteen käyttö. Vaikka yhtäältä kirjoittaja toteaa, ettei Saarinen käytä soveltavan filosofian käsitettä samassa merkityksessä kuin mitä sitä käytetään akateemisessa keskustelussa maailmalla, hän kuitenkin itse aika ajoin sotkee soveltavan filosofian saarislaiseen mediafilosofiaan. Viitattaessa Saarisen ultrapragmatismiin kyvyttömyyteen vastaanottaa kritiikkiä, Pihlström huomauttaa miten "puhtaaksi viljeltyä soveltavan filosofian osallistuva "epäpuhtaus", sen täydellinen avoimuus filosofian "toiselle", johtaa paradoksiin", ts. täydelliseen suojautumiseen kritiikiltä. Harvempi soveltavan filosofian edustaja olisi kuitenkin valmis tätä näkemystä hyväksymään - siitä yksinkertaisesti syystä että se ei ole liitettävissä filosofiseen traditioon nojaavaan ja konkreettisia yhteiskunnallis-eettisiä ongelmia tarkastelemaan filosofiseen tutkimukseen, joka maailmalla soveltavana tunnetaan. Ja jota Saarinen ei suinkaan edusta. Jos mediafilosofia on vaarassa pettää lupauksensa se on mediafilosofian ongelma. Sellaista on silloin mediafilosofian, "filosofisen lupaamisen", dialektiikka, ei suinkaan soveltavan filosofian, kuten kirjoittaja toteaa.

Vaikka yleisesti ottaen Pihlströmin sävy on kepeä, kysymykset tuntuvat välillä kovinkin vakavahenkisiltä. Vaikka kysymystä siitä mikä oikeuttaa Saarisen puhumaan hampurilaisista kansanmurhien sijaan voikin pitää lähinnä retorisenä, se on sellaisenakin jokseenkin tarpeeton. Vastaus kun on yksinkertaisesti sananvapaus. Jokainen on oikeutettu valitsemaan omat puheenaiheensa niin mediassa kuin muuallakin, kunhan ei puheillaan vahingoita muita. Saarinen ei (uskoakseni) suinkaan väitä puheissaan edustavansa ikuista totuutta vaan esiintyy ensisijaisesti *Saarisena*, irrallaan akateemisesta maailmasta. Myönnettäköön, ongelmana on se, että vaikka akateemisen filosofian edustajat tietävät Saarisen olevan oma henkilökohtainen ilmiönsä, valitettavan monet luulevat että filosofia on kaikkienensa "saaristaista". Toisaalta filosofialla on kuitenkin sen verran pitkä historia takanaan ettei sen luulisi hukkuvan yhteen "harhautuneeseen". Maailma ja media kun on muutoinkin täynnä kaikenlaista filosofeerausta ja omalatuista ajattelua jota tuskin sitäkään tulisi kieltää!

Onko "mediafilosofia" olemassa?

Pihlströmin sanankäytön ongelmallisuus on hahmotettavissa toistakin kautta, esimerkiksi hänen huomauttaessaan että "mediafilosofin vastuu on hyvin, hyvin painava". Itse väitän, ettei oikeastaan ole olemassa mitään "mediafilosofiaa". Siitä, että jotkut itseään sillä nimellä kutsuvat tai siitä, että media itse on nimestä innostunut, ei suinkaan seuraa että jotain sellaista olisi oikeasti olemassa, ainakaan filosofian osa-alueena. Valitettavasti ongelman syntyyn on vaikuttanut mediassa ilmenevä halu kutsua ihmisiä filosofeiksi sen sijaan että he olisivat tietyn alan professoreita, dosentteja, tohtoreita tai mitä muuta tahansa. Jo pelkkä filosofia-nimikekin kun voi esiintyä mitä erilaisimmissa yhteyksissä. Ns. elämänfilosofia [3] on eri planeetalta kuin yliopistoissa harrastettu filosofia ja moni filosofian tohtori ei ole välttämättä koskaan lukenut riviäkään filosofiaa!

Julkisiin keskusteluihin osallistuu monien oppialojen tutkijoita ja professoreita joiden tulee itse kyetä arvioimaan missä oman kompetenssin ja asiallisen puheen rajat kulkevat. Se, että Esa Saarinen on aloittanut akateemisesta filosofiasta ja sittemmin kehittänyt itsensä tunnetuksi tuotteeksi tuskin pystyy horjuttamaan filosofiaa laajemmalti. Uskoakseni kaikki kuulijat eivät kuitenkaan suhtaudu Saarisen hehkutukseen täysin kritiikittömästi. Vaikka yllättävän monet ihmiset näyttävät lukevan lehtien horoskooppialstoja, tuskin yhtä monet ottavat ne vakavasti vaan pitävät niitä lähinnä harmittomana viihteenä.

Vaikka Saarisen "mediafilosofian" voikin nähdä soveltavana vain siinä mielessä että hän soveltaa omaa mieltään ja persoonaansa julkisuudessa, hänen painotuksensa voi kyseenalaistaa. Menestymisen, voittamisen ja sankaruuden yletön ihannoiti johtavat helposti itsekkyyteen ja ihmisten arvon mittaamisen menestymisyksikköinä. Kaikki eivät voi olla voittajia sillä voittajien olemassaolo edellyttää, että ainakin joku häviää jotain. Ja on niitä, jotka eivät koskaan elämässään pysty olemaan parhaita missään. Menestyksen sanoma istuu liike-elämään mutta ei välttämättä todelliseen maailmaan - kuten Pihlströmkin toteaa. Tässä maailmassamme kuvitelmat omien kykyjen rajattomuudesta vahingoittavat niin itseä kuin muitakin. Loppujen lopuksi kyse on kuitenkin henkilökohtaisesta vastuusta erilaisten arvojen maailmassa, kyvystä arvioida omia valintojaan ja sanomisiaan, ei siitä että tarvitsimme yleisestä ajatuspoliisia.

*

Lukukokemus on virkistävä ja suositeltava. Pragmatismen suomalainen historia on kiintoisa, mutta vielä kiintoisampia ovat ne äänensävyt - ihmettelevät, närkästyneet, huolestuneet, epäluuloiset, huvittuneet - jotka ovat kuultavissa kun mediafilosofiasta ja

Saarisesta on kyse. Aihe on lähellä Pihlströmin sydäntä, niin selvästi vilpitön huoli filosofian tulevaisuudesta hänen äänestään kantautuu!

VIITTEET

[1] Tarkoitan tässä sekä tiedettä popularisoivia tapahtumia että ns. "henkitiedon" - tilaisuuksia

[2] Pihlström toteaa ettei Pekka Himasen dialogimuotoista teosta Himeros sen enempää kuin Hautomoakaan voida juuri pitää kontribuutioina akateemiseen keskusteluun. s. 112.

[3] Tarkoitan tässä elämänfilosofialla esimerkiksi keskusteluita, joissa ihmiset pohtivat vakavasti vaikkapa ennustamisen ja enteiden saloja.

Kirjoittaja on valtiotiet. tri ja fil. maist. Sekä käytännöllisen filosofian dosentti Helsingin yliopiston käytännöllisen filosofian laitoksella. Toimii tällä hetkellä Helsingin yliopiston tutkijana Dar-es-Salaamin yliopistossa Tansaniassa.